

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЯВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ ПІД ЧАС НЕЛЕГАЛЬНОГО ТРАНСПОРТУВАННЯ

CURRENT ISSUES OF DETECTION OF NARCOTICS, PSYCHOTROPIC SUBSTANCES, THEIR ANALOGUES AND PRECURSORS DURING ILLEGAL TRANSPORTATION

Брисковська О.М., к.ю.н., с.н.с.,

провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Навчально-науковий інститут № 1 Національної академії внутрішніх справ

Мотиль В.І., к.ю.н.,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Навчально-науковий інститут № 1 Національної академії внутрішніх справ

Незаконний обіг наркотичних засобів є значною загрозою для країни в цілому позаяк вживання наркотичних засобів та психотропних речовин загрожує фізичному та психічному здоров'ю людей, особливо молодого покоління, призводячи до залежності від наркотиків, інтоксикації, високої можливості ураження імунodefіцитними та невиліковними вірусними хворобами, що може негативно відобразитись на генофонді нації нашої країни.

У науковій статті досліджено особливості нелегального транспортування наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, з'ясовано та розкрито низку проблемних аспектів їх виявлення правоохоронцями. Також встановлено ряд окремих засобів які злочинні групивикористовують для можливості нелегального транспортування наркотичних засобів, розглянуто їх. Констатовано, що кримінальні правопорушники постійно удосконалюють способи нелегального транспортування наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, або удосконалюють старі, використовуючи нові засоби та знаряддя. Це своєю чергу породжує виникнення проблем виявлення наркотиків під час нелегального транспортування.

Невід'ємною ознакою діяльності сучасних злочинних груп з незаконного транспортування наркотичних засобів є конспірація такої протиправної діяльності шляхом використання різноманітних механізмів для забезпечення від безпосереднього контактування при їх передачі. Учасники інших злочинних груп не знають, а контактують з тими, з ким безпосередньо «працюють». Такі організовані злочинні групи мають складну і розгалужену структуру з чітким розподілом ролей, високою дисципліною, ієрархією. Конспірація, висока мобільність, наявність засобів зв'язку, значний рівень організованості, а також налагодження співпраці та зниження конкуренції між іншими злочинними групами ускладнює можливості з виявлення наркотичних засобів при нелегальному транспортуванні.

З'ясовано, що низка проблем з виявлення наркотичних засобів під час нелегального транспортування залежить не тільки від удосконалення злочинної діяльності зловмисників, але і від обізнаності та постійного вивчення особливостей такої діяльності, а також професіоналізму правоохоронців. Відтак розгляд даної проблематики є необхідною умовою для ефективного розслідування таких кримінальних правопорушень.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, злочинна група, організована злочинність, наркозлочинність, наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори, сліди злочину, виявлення злочину, розслідування злочину, контрабанда, слідчий, оперативний працівник.

The illegal circulation of narcotic drugs is a significant threat to the country as a whole, since the use of narcotic drugs and psychotropic substances threatens the physical and mental health of people, especially the younger generation, leading to drug addiction, intoxication, a high possibility of being affected by immunodeficiency and incurable viral diseases, which can negatively reflect on the gene pool of the nation of our country.

The scientific article examines the peculiarities of illegal transportation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors, a number of problematic aspects of their detection by law enforcement officers are clarified and revealed. Also, a number of separate means that criminal groups use for the possibility of illegal transportation of narcotic drugs have been established, and they have been considered. It has been established that criminal offenders constantly improve the methods of illegal transportation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors, or improve the old ones, using new means and tools. This, in turn, gives rise to the problem of detecting drugs during illegal transportation.

An integral feature of the activities of modern criminal groups involved in the illegal transportation of narcotic drugs is the conspiracy of such illegal activities through the use of various mechanisms to prevent direct contact during their transfer. They do not know the members of other criminal groups, but contact those with whom they "work" directly. Such organized criminal groups have a complex and extensive structure with a clear division of roles, high discipline, and hierarchy. Conspiracy, high mobility, the availability of means of communication, a significant level of organization, as well as establishing cooperation and reducing competition between other criminal groups complicates the possibilities of detecting narcotics during illegal transportation.

It was found that a number of problems in detecting narcotic drugs during illegal transportation depend not only on the improvement of the criminal activity of criminals, but also on the awareness and constant study of the peculiarities of such activity, as well as the professionalism of law enforcement officers. Therefore, consideration of this issue is a necessary condition for the effective investigation of such criminal offenses.

Key words: criminal offense, criminal group, organized crime, drug crime, narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors, traces of a crime, detection of a crime, investigation of a crime, smuggling, investigator, operative.

Постановка проблеми. Останніми роками посилюється увага наркоділків до території України. Зловмисники нелегально транспортують наркотичні засоби як по території країни так і за кордон. Україна займає центральне місце у транзиті наркозлочинності завдяки географічному розташуванню на перехресті міжнародних транзитних маршрутів, незаконний обіг наркотичних засобів на регіональному, національному і міжнародних рівнях досягнув загрозливих масштабів [1, с. 42]. Варто зазначити, що під

час транзитного перевезення наркотиків певна їх частина залишається в нашій державі, отже, Україна з транзитної держави перетворюється на державу, де розповсюджуються і вживаються наркотики [2, 3, с. 419].

Європа стала пріоритетним ринком для виробництва і постачання наркотиків. Польща є найпотужнішим виробником психотропних речовин у світі. З якою Україна має спільний кордон та тісні відносини, на територію якої виїхала значна кількість українців не тільки під

час повномасштабного вторгнення РФ, шукаючи притулок, але і у до воєнні часи багато українців виїжджали на заробітки. Зростає контрабандний обсяг постачань, з Західної Європи, особливо з Польщі в Україну, синтетичних наркотиків амфетамінного ряду стимуляторів. А з України до Польщі, через морські порти з Південної Америки транспортують кокаїн [1]. За останній час на території держави збільшився обсяг незаконного синтезу психотропних речовин особливо небезпечних як альфа-PVP (AlphaPyrrolidinopentiophenone) та мефедрону (Mephedrone). Для виготовлення таких психотропних речовин необхідні прекурсорі, що надходять до України (окрім кислот) як легальним шляхом (підприємства-ліцензії) з подальшим виведенням у незаконний обіг так і через приховування на пунктах пропуску митного контролю, використовуючи інші коди Українського класифікатора для товарів зовнішньоекономічної діяльності у поштових міжнародних відправленнях тощо. За попередніми оцінками, обсяг незаконно переміщування психотропних речовин через митний кордон України сягає понад 1500 кілограмів на місяць [4]. Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є серйозною загрозою не лише для України, а й також для всього цивілізованого світу [5, с. 280].

Зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами зумовлює хронічну інтоксикацію організму людини, викликає психічні розлади, призводить до хвороби на наркоманію. Це також пов'язано з ризиком ураження організму людини хворобами типу СНІД, вірусні гепатити тощо та призводить до народження дітей з ураженим генофондом, слабким здоров'ям, не здатних протистояти різним хворобам. Усе це негативно відображається на здоров'ї не тільки окремо взятої людини, а й на здоров'ї суспільства, генофонді людства в цілому [6, с. 17]. Основна вікова група споживачів цих синтетичних психостимуляторів – молодь віком від 16 до 30 років. Постійне вживання психотропних речовин призводить до погіршення або навіть повної втрати репродуктивної функції організму, людини, що в короткостроковій перспективі поглибить демографічну та економічну кризу в Україні. У Верховній Раді України зареєстровано проект Закону щодо посилення відповідальності за незаконну діяльність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів під час дії воєнного стану шляхом віднесення кримінальних правопорушень, визначених статтями 311 та 320 Кримінального кодексу України, до категорії тяжких № 10236 [4].

Встановити факти транспортування, збуту наркотиків край складно, так як зловмисники вчиняють злочинну діяльність замасковано, використовуючи різні механізми для запобігання безпосереднього контактування під час передачі наркотичних засобів, електронні гаманці для оплати їх збуту тощо. [5, с. 280].

Аналіз наявних досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблем виявлення наркотиків при нелегальному транспортуванні висвітлені у працях вітчизняних вчених, зокрема С. В. Албула, С. В. Андрусенка, К. Л. Бугайчука, Д. В. Головіна, О. О. Савченко, О. В. Федосова, Д. Й. Никифорчука, С. Ю. Попова, С. О. Павленка, В. Г. Олексенка, Ю. В. Орлова, В. В. Лисенка, С. В. Мокляка, О. В. Мазуренка та інших науковців.

Разом з тим, праці згаданих науковців стосувалися або запобігання, розслідування, або характеристики кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, але проблемні аспекти виявлення наркотичних засобів при нелегальному транспортуванні, як окреме питання, розглянуто не було. Напрацювання цих науковців є вагомим підґрунтям вивчення питань, яким ще не було достатньо приділено уваги в зоні наукового пошуку і які потребують окремого висвітлення.

Метою статті є встановлення та дослідження проблемних аспектів виявлення наркотиків під час нелегального транспортування, а також з'ясування способів та засобів, які використовують злочинні групи для нелегального транспортування наркотичних засобів.

Виклад основного матеріалу. Торгівля наркотиками – найприбутковіший бізнес, у який втягуються різні верстви населення, а самі споживачі стають потенційно втраченими для суспільства людьми [7, с. 5]. Організовані наркоугруповання в Україні створили мережу електронних комунікаційних центрів і через інтернет-магазини реалізують наркотичні засоби та психотропні речовини [4].

В низці основних напрямків діяльності підрозділів боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України (НПУ) є викриття та ліквідація транснаціональних каналів незаконного постачання в Україну або переміщення її територією наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, підпільних нарколабораторій, каналів розповсюдження наркотиків, зокрема з використанням мережі Інтернет, з легалізацією (відмиванням) коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків [8; 9].

Під обігом наркотиків розуміються види діяльності з культивування рослин, включених до Переліку, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку [10].

Сфера незаконного обігу наркотиків представлена не тільки одиночками, щосамостійно їх виготовляють, придбають, вживають, збувають, а також злочинними організованими угрупованнями [11, с. 22]. Наркобізнес складається з кількох взаємопов'язаних етапів: виробництво, закупівля або викрадання наркотиків; доставлення їх до місця реалізації; збут цих засобів споживачам [9].

Такі злочинні групи мають класичну модель організованої злочинності – сувору дисципліну, значну конспірацію, високий ступінь організованості, чітку ієрархію, розподіл ролей (виготовлювачі, заготівники, розповсюджувачі, кур'єри, охорона).

Незаконне транспортування наркотичних засобів, організованими групами, здійснюється за попередньою підготовкою від розроблення плану транспортування, підбору осіб, які будуть перевозити, супроводжувати та інших співучасників з розподілом ролей, вибору місця, способу транспортування та вибору засобів для такого транспортування. Невід'ємною ознакою сучасних злочинних організацій, що функціонують у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, є вжиття заходів конспірації їх учасниками [12, с. 200].

Злочинні групи, що пов'язані з наркобізнесом, в залежності від ситуації, користуються різноманітними засобами вчинення незаконного транспортування наркотичних засобів:

- зброя;
- транспорт для високої мобільності;
- громадський транспорт (рейсові автобуси, поїзди, електрички, морські судна, поромі і т.д.) для транспортування наркотичних засобів як по території держави так і за кордон;
- засоби зв'язку;
- професійні знання та вміння спеціалістів з різних сфер діяльності (хіміків і фізиків для виготовлення наркотичних засобів, психологів для залучення до «наркокур'єрства», слюсарі і теслярі обладнують спеціальними сховищами для наркотичних засобів як подвійне дно в, предметах та речах в автомобілі, кузові, паливному бачку, запасці, колесах, декоративній панелі дверцят або виготовляють спеціальні контейнери з метою транспор-

тування наркотичних засобів через кордони інших країн, митних брокерів для обрання оптимального маршруту, юристів для уникнення кримінальної відповідальності;

- технічні інструменти для розроблення та виготовлення спеціальних сховищ для транспортування наркотичних засобів;

- приміщення для виготовлення спеціальних сховищ та обладнання для транспортування наркотичних засобів, а також приміщення для їх зберігання.

Окремі наркотики (марихуана, гашиш) мають специфічний, надзвичайно сильний запах, що і в більшості випадків видає перевізників. Для маскуванню такого запаху щоб він не відчувався, та з метою зменшення обсягу, наркотики, перемелюють на порошок та щільно упаковують, запаюють у цупкі целофанові мішечки (пакети), закатують у консервні банки, поміщають біля сильно пахучих речовин та обробляють їх упаковки, заливають воском для нейтралізації запаху. Перебивають запах намагаючись різними сильно пахучими речовинами: одеколоном, дезодорантом, парфумованими маслами, соняшниковою олією, часником, цибулею, бензином, тощо. При перевезенні наркотиків залізничним транспортом зловмисники часто, переховують «товар» щоб не був при них або у їхньому багажі під час поїздки. Як показує практика зловмисники переховують наркотичні засоби у плафонах освітлення, люках вентиляції у купе, в люках тамбуру, на верхній третій багажній полиці, у бачку для води туалету, за ширмами вікон вагона та в інших місцях. Відомі випадки, поміщення наркотичних засобів у батарейках або зарядних пристроях кишенькового ліхтарика, смартфона, музичних інструментах, упаковці для ліків, інгаляторів, термосах, футлярах для контактних лінз, пачках масла в корпусах годинників, кисневих балонах.

Для перевезення наркотиків нерідко використовуються особи, яких важко запідозрити у злочині: вагітні жінки, люди похилого віку, інваліди, діти. Більшість злочинців, щоб уникнути відповідальності, заявляють, що знайшли наркотики, або стверджують що перевозили не знаючи що, за проханням незнайомої людини. Злочинні групи з міжрегіональними та міжнародними зв'язками для перевезення невеликих партій наркотиків, використовують, осіб «кур'єрів», «мулів», перевізників» які у порожнинах свого тіла або у своєму багажі їх транспортують контрабандою для проходження прикордонного та митного контролю.

Кримінальною діяльністю таких злочинних груп керує організатор, контролює за допомогою охорони або так званого силового блоку, що володіє прийомами конспіративної та контррозвідувальної діяльності. «Наркобізнесом» займаються групою, виключно конспіративно, кожен співучасник знає тільки того, безпосередньо з ким контактує. Діють відокремлено від інших кримінальних груп. Між регіональними та міжнародними злочинними групами, пов'язаних з наркобізнесом, існує поділ сфер злочинної діяльності.

А тому виявити наркотичні засоби при нелегальному транспортуванні дуже складно.

До окремих проблемних аспектів виявлення наркотичних засобів при їх нелегальному транспортуванні слід віднести:

- наркотичні засоби ретельно маскують під корм тварин чи продукти харчування, починаючи з вигляду, приховуючи у предметах, речах та порожнинах тіла людини, до запаху, перебиваючи сильно пахучими речовинами;

- використовують людей яких важко запідозрити у злочинній діяльності (інваліди, літні люди, діти і т.д.);

- здійснюють високу конспірацію злочинної діяльності, (наприклад, у Нововолинську, затримали злочинну групу незаконного обігу наркотиків, члени якої спілкувалися між собою на спеціальному сленгу застосовуючи мобільні додатки месенджери, дана група почала свою діяльність з 2018 р. Її члени дотримувалися суворо вста-

новлених правил поведінки і виконували злочинну діяльність у відповідності з розподіленими ролями. Перевозили наркотичні засоби з Польщі до України продавали по всій території Волині. Їх злочинна діяльність полягала у незаконному придбанні, контрабанді наркотичних засобів у особливо великих розмірах, перевезенні з метою збуту, психотропних речовин (бупренорфін, амфетамін, метамфетамін), наркотиків та прекурсорів (псевдофедрин) [13];

- притримуються високої дисципліни у організованій злочинній групі та чіткого розподілу ролей;

- незаконне пересилання через послуги пошти у посылках, тканини, вати або паперу просочених розчином наркотичного засобу [14];

- застосовують сучасні засоби вчинення таких кримінальних правопорушень;

- використовують професійні знання спеціалістів різних галузей діяльності для приховання наркотичних засобів при транспортуванні так і самої діяльності.

Однією з особливостей роботи слідчих та оперативних підрозділів при виявленні наркотичних засобів є своєчасність і надзвичайна ретельність огляду місця події. Якщо вчинення таких кримінальних правопорушень відбувається у громадських місцях тозатримують зловмисників безпосередньо з наркотичними засобами (речовими доказами) в сумках, одязі, кишенях. Якщо наркотики виявляють у ручній поклажі у громадському транспорті у вагоні поїзда, багажному відділенні автобуса, тоді розпочинають із установлення особи, осіб належності виявленого наркотичного засобу при отриманні ручної поклажі. В такому випадку доказове значення мають відбитки пальців виявлені на місці виявлення наркотичних засобів. Необхідно слідкувати за діями осіб, яких перевіряють, щоб не викинули речі з наркотичними засобами або не підкинули їх іншим присутнім. Доцільно оглянути місце де їхав підозрюваний пасажир, на випадок схованки предметів у яких замасковані наркотичні засоби.

Якщо зловмисники перевозять наркотичні засоби ковтальним способом то їх можна виявити за хворобливим виглядом, зловмисники знаходяться у стані прострації так як протягом тривалого часу туалетом не користуються і не їдять. Бувають випадки коли упаковка з наркотичними засобами у порожнинах тіла пасажир розгерметизується, тоді злочинець неприродно змінює погляд – він стає «скляним» та колір обличчя червоніє або біліє, має сонний вигляд. Останнім часом контейнери роблять дуже дрібними невидимі для рентгенівських променів. Рентгенівські знімки черевної порожнини є доволі ефективним засобом виявлення капсул з наркотиками і можуть мати доказове значення.

У таких динамічних умовах як функціонування громадського транспорту та неможливості повторності проведення огляду місця події так як існує постійна загроза втрати речових доказів. Також віддаленість станцій від відділів поліції (ВП) Національної поліції України (НПУ), а також значна за розміром територія оперативного обслуговування не дають можливості забезпечити виїзд на кожен такий випадок для огляду місця події експерта та слідчого.

Вивчивши кримінальні провадження можна зробити висновок, що до суттєвих недоліків під час огляду місця події доцільно віднести: не проведення фотографування; неповне вилучення інших слідів, та не повне використання приладдя з валізи криміналіста. Прослідковується чітка тенденція недооцінки доцільності застосування науково-технічних засобів і новітніх методів фіксації слідів злочину та тактичних дій із криміналістики. Аналіз матеріалів прокурорського реагування свідчить про недостатнє застосування технічних засобів фіксації або низьку ефективність їх використання.

При встановленні фактів використання зловмисниками поштових послуг «Нова пошта чи Укрпошта» для тран-

спортування наркотичних засобів, необхідно відслідкувати процес пересилання від відправника до отримувача. Це дасть можливість з'ясувати канали транспортування наркотичних засобів для подальшого розповсюдження та встановити всіх учасників [15]. При цьому при затриманні такого поштового відправлення необхідно у протоколі огляду і виїмки кореспонденції, обов'язково зазначити інформацію про факт затримання конкретного поштового відправлення, його відкриття, огляд, взяття зразків речовини для подальшого експертного дослідження [5]. А також зафіксувати на відео (яке буде додатком до протоколу) момент відкриття поштового відправлення при обов'язковій присутності працівників відповідного поштового відділення. Щоб дії правоохоронців не були зафіксовані тільки з моменту коли посилка уже була відкрита. Проведення таких дій є необхідними для забезпечення від визнання судом доказів недопустимими.

Указане свідчить про стійку тенденцію недооцінки оперування важеними, слідчими, інспекторами-криміналістами та іншими працівниками поліції доцільності використання науково-технічних засобів і новітніх методів фіксації слідів злочину та тактичних дій із криміналістики. Окрім цього, аналіз матеріалів прокурорського реагування свідчить також про недостатнє використання, низьку ефективність і якість застосування технічних засобів фіксації. Наприклад, під час фотографування здебільшого використовується лише фіксація загальних місць скоєння злочину

(вагонів, купе, тамбурів), тоді як детальні знімки здійснюються рідше, у зв'язку з чим не фіксуються видимі сліди, які мають суттєве значення під час розслідування кримінального провадження та розкриття злочинів. Слід мати на увазі, що технічно виконаний загальний фотознімок, який не містить доказової інформації, не зможе виконати у кримінальному провадженні ролі джерела доказу.

Висновки. Розглянувши дану проблематику, ми встановили різноманітні засоби та знаряддя, які використовують члени злочинної групи для вчинення незаконного транспортування наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. А також з'ясували, що окремі проблемні аспекти виявлення наркотичних засобів при нелегальному транспортуванні залежать не тільки від винахідливості (підготовчих, конспіративних, приховуючих дій) зловмисника, але і від професіоналізму правоохоронців, їх обізнаності щодо удосконалених та нових способів вчинення незаконного транспортування наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Зловмисники змінюють способи транспортування наркотичних засобів або постійно удосконалюють старі, використовуючи при цьому нові знаряддя, засоби та шляхи їх застосування, що і зумовлює необхідність вивчення їх злочинної діяльності для встановлення проблемних аспектів виявлення таких кримінальних правопорушень для ефективного розслідування незаконного обігу наркотичних засобів та встановлення всіх учасників злочинної групи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Никифорчук Д. Й. Транзит наркотиків територією України як передумова поширення наркобізнесу в Європі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 2 (111) 2019. С. 41–48.
2. Гумін О. М. Характеристика контрабанди наркотичних засобів: правові та практичні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 5. С. 103–106.
3. Павленко С. О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ. «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за незаконну діяльність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів під час дії воєнного стану : пояснювальна записка до проекту Закону України від 09.11.2023 №10236 Неклюдов В. М, Іонушас С. К., Павлюк М. В. та ін. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2063154> (дата звернення: 20.02.2024).
5. Лисенко В.В. Використання даних оперативно-розшукових заходів у доказовому процесі збуту наркотичних засобів, психотропних речовин. *Вісник ЛННІ ім. Е.О. Дідоренка*. 2023. Вип. 4(104). С. 279–294. DOI: 10.33766/2786-9156.104.279-294.
6. Стрільців О. М., Бараш Є. Ю., Шевчук Г. В., Тараніч Є. А. Адміністративно-правова протидія Національною поліцією незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 133 с.
7. Білоконь М. В. Подоласемо наркоманію – збережемо генфонд. *Урядовий кур'єр*. 2004. 29 квітня. С. 5.
8. Кузик В. В. Кримінологічні засади діяльності підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2021. 216 с.
9. Соловей В. В. Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні : дис. ... док-ра філос. «081-Право». Київ, 2023. 299 с.
10. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів : Затв. пост. Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 (із змінами та доповненнями на сьогоднішній час). *Офіц. вісник України*. 2000. № 19. Ст. 789. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
11. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації / С. В. Албул, С. В. Андрусенко. Одеса : ОДУВС, 2018. 100 с.
12. Вознюк А. А., Будік І. М. Реалізація кримінальної відповідальності учасників злочинних організацій за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2022. Вип. 74: ч. 2. С. 199–207. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.68>. URL: <http://visnykpravo.uzhnu.edu.ua/article/view/273672/269035>.
13. Подробизи затримання банди наркоторговців у Нововолинську. 2024. URL: <https://www.volyn24.com/news/139455-podrobysci-zatrymannia-bandy-narkotorgovciv-u-novovolynsku>.
14. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 8 лютого 2022р. Справа № 404/3554/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103044512>. (дата звернення: 20.02.2024).
15. Вирок Козелецького районного суду Чернігівської області від 14 травня 2021 р. Провадження № 1-кп/734/17/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96915100> (дата звернення: 20.02.2024).